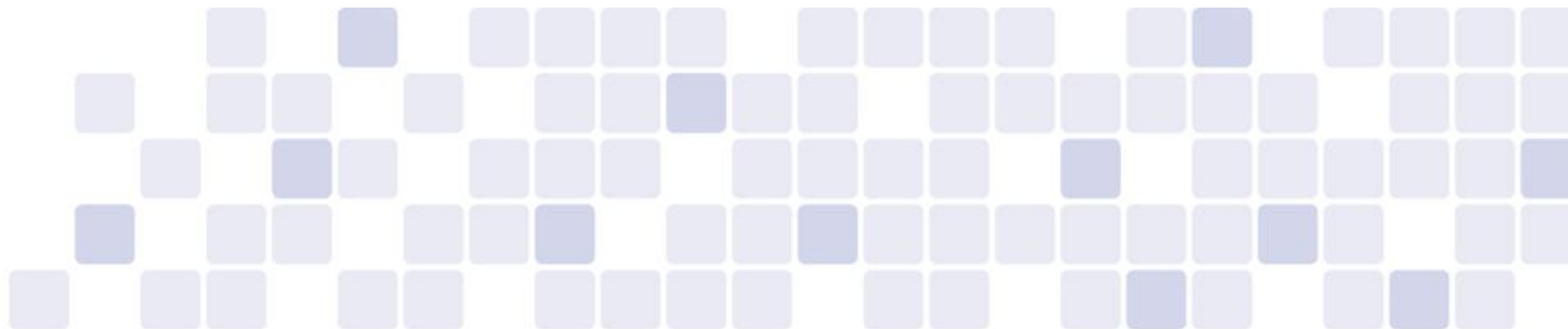

Co naznačují případové studie tvorby ŠVP na gymnáziích?

23.6.2011

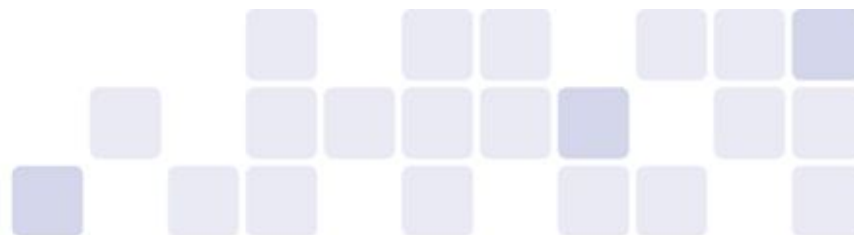
Michaela Píšová, Klára Kostková, Tomáš Janík a kol.

Pavel Doulík, Lucie Hajdušková, Petr Knecht, Jindřich Lukavský, Petr Najvar, Veronika Najvarová, Josef Maňák, Tomáš Pavlas, Jan Slavík, Michaela Spurná, Naďa Stehlíková, Jiří Škoda, Petr Viček

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

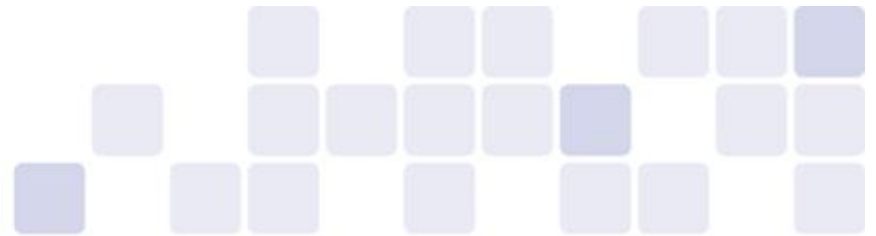
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

CÍL PREZENTACE

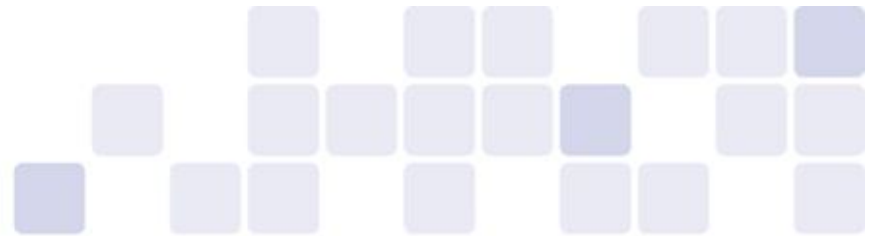
seznámit s výsledky třetí fáze výzkumu kurikulární reformy
na gymnáziích,

který je pod názvem **Kvalitní škola** realizován v projektu
Kurikulum G ve spolupráci Výzkumného ústavu pedagogického
v Praze a Institutu výzkumu školního vzdělávání PdF MU v Brně

Základní údaje o výzkumu

- **případová studie**
 - jako metoda výzkumu umožňuje získat hlubší vhled do problematiky + doplňuje výzkumné metody využívané v prvních dvou fázích výzkumu Kvalitní škola, tj. rozhovory a dotazníkové šetření
 - zkoumá kurikulární procesy **na oborově specifické úrovni**
 - širší **paleta oborově specifických portrétů** může umožnit uchopení důležitých společných, tj. transdisciplinárních aspektů problematiky

Základní údaje o výzkumu

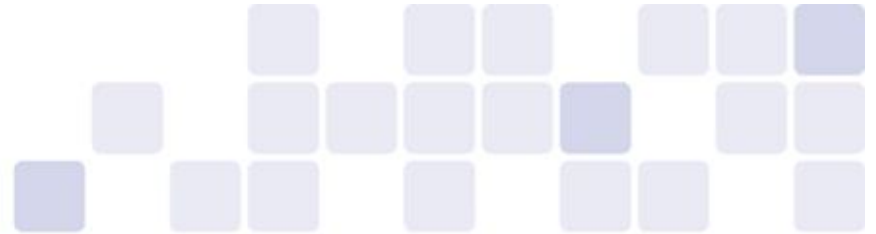
PŘEDMĚT VÝZKUMU

- **kurikulární procesy:** implementace RVP jako tvorba ŠVP
- **formy kurikula:** projektované kurikulum = ŠVP a doplňující artefakty (např. tematické plány...)

METODY VÝZKUMU: případové studie v pojetí R. K. Yina (2009)

- **10 případových studií v 8 oborech** gymnaziálního vzdělávání:
český jazyk, anglický jazyk (2 studie), matematika, chemie, geografie, tělesná výchova, výtvarná výchova (2 studie), etická výchova
- **16 výzkumníků** – převážně oborových didaktiků z fakult připravujících učitele

ZKOUMANÝ SOUBOR: záměrný výběr školy + respondenta (tj. učitele, který zastával vedoucí úlohu při tvorbě ŠVP)

Základní údaje o výzkumu

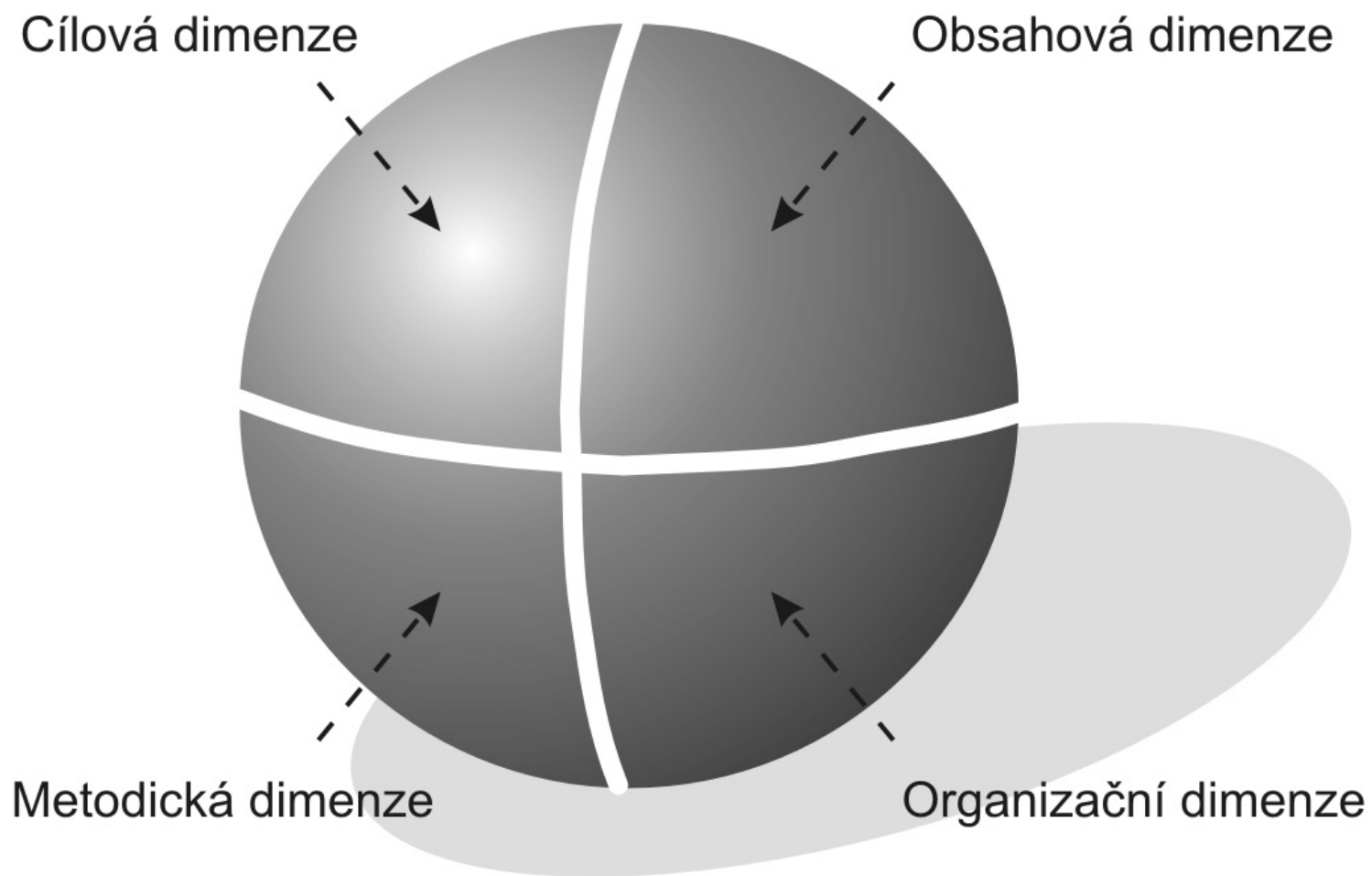
CÍLE VÝZKUMU

- identifikovat funkce RVP G/ŠVP v rovině práce s cíli a obsahy a v rovině kurikulárního plánování a řízení
- identifikovat institucionální faktory ovlivňující procesy projektování ŠVP a jeho realizace

VÝZKUMNÉ OTÁZKY

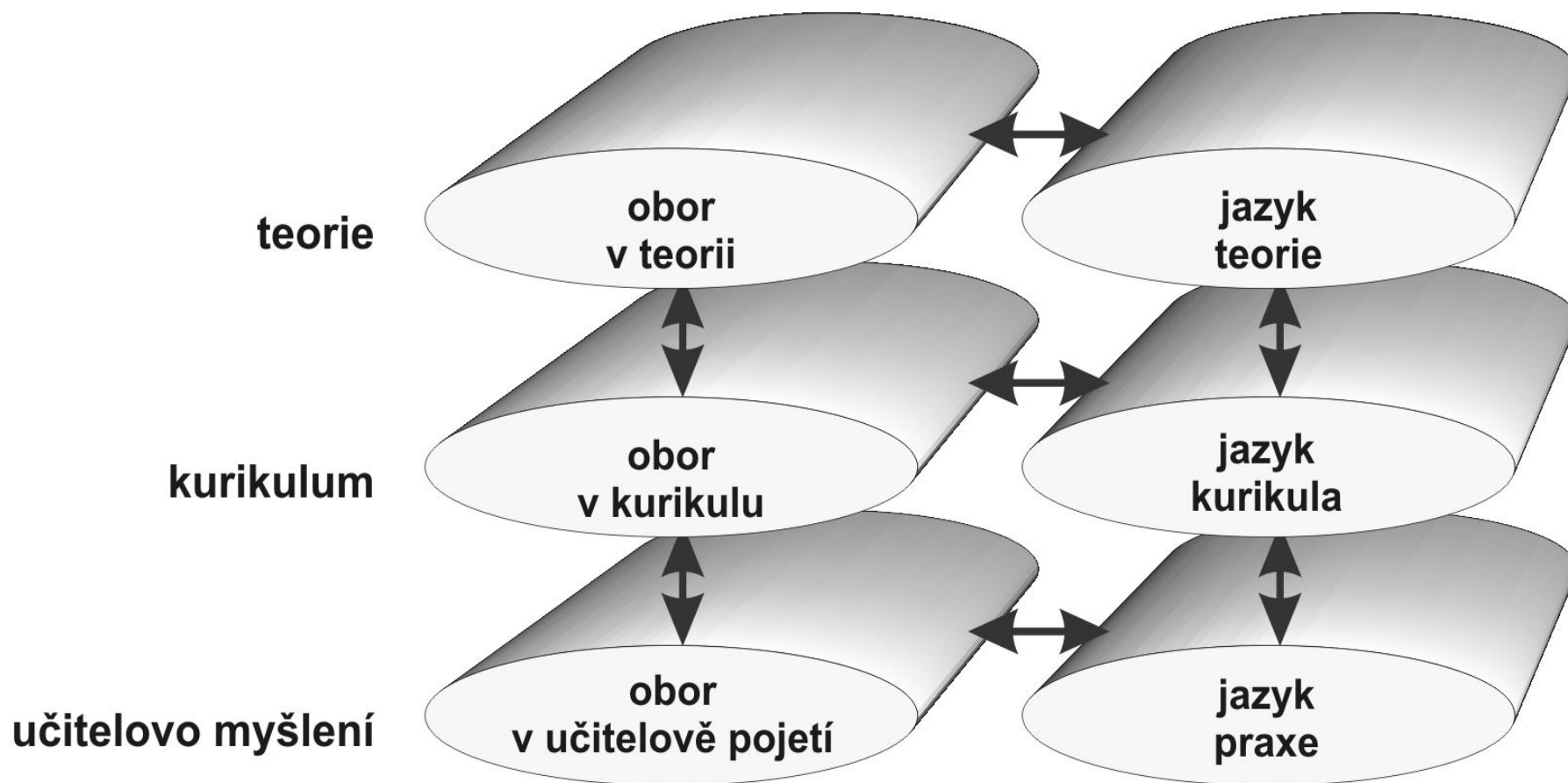
- *Jak učitelé popisují procesy ontodidaktické transformace obsahu?
Jak v pojetí učitelů souvisejí procesy obsahové transformace se vzdělávacími cíli?*
- *Jaké funkce připisují učitelé různých předmětů kurikulárním dokumentům?*
- *Jaké institucionální faktory podporují či limitují procesy projektování ŠVP a jeho implementace?*

Východiska výzkumu – 4 dimenze kurikula

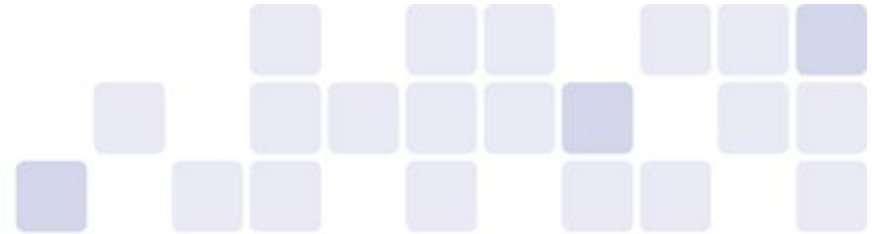

Maňák, Janík, Švec, 2008

Základní princip výzkumu

- pojetí oboru je zpřístupněno jazykem
- na základě toho, jak o oboru hovoří učitel / kurikulární dokument / teorie, usuzujeme na jeho pojetí

Základní údaje o výzkumu – design a operacionalizace

FÁZE 1: SITUOVANÝ ROZHOVOR A VÝZNAMOVÁ ANALÝZA

- cílem je porozumění jazyku praxe – zaměření na předem vybrané koncepty

FÁZE 2: OBSAHOVÁ ANALÝZA ŠVP (ČI JINÝCH ARTEFAKTŮ)

- zaměření na rozpracování cílů a strukturaci obsahu

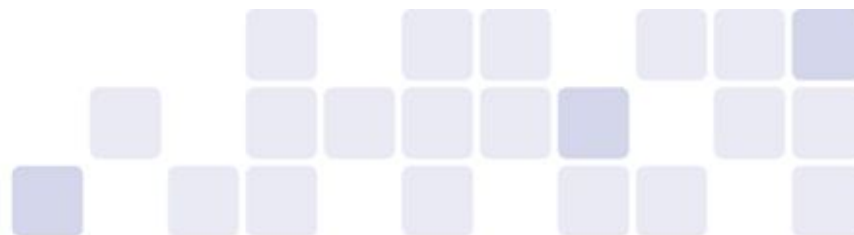
FÁZE 3: POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR A OBSAHOVÁ ANALÝZA

- interpretace výstupů obsahové analýzy projektovaného kurikula
- funkce ŠVP v rovině práce s cíli a obsahy a v rovině kurikulárního plánování a řízení
- faktory ovlivňujících procesy implementace kurikula

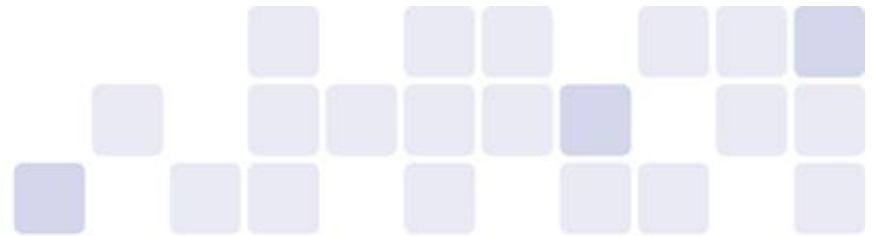
DIMENZE	KATEGORIE	ZNAKY	DÍLČÍ ZNAKY
CÍL	KLÍČOVÉ KOMPETENCE	• znalost • dovednost • postoj • hodnota • osobnostní charakteristika • transfer/situační kontext/výběr situací	
	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	v jednotlivých případových studiích jsou dle potřeby specifikovány	v jednotlivých případových studiích jsou dle potřeby specifikovány
OBSAH	TRANSFORMACE OBSAHU	• ohled na žáka	• přiměřenost věku • význam obsahu pro žáka • dosavadní znalosti • zvláštnosti obsahu, které mohou žákům činit problém
		• ohled na obor	• výběr vzdělávacích obsahů • zachování poznatkové struktury oboru • orientace na základní učivo • vynechání nepodstatného učiva
	STRUKTUROVÁNÍ OBSAHU	• řazení tematických okruhů učiva	
		• vztahy mezi tematickými okruhy učiva	

	Zaměřenost na kategorie:	Operacionalizace	Konkretizace – znění otázek
CÍLOVÁ DIMENZE KURIKULA		Úvodní část rozhovoru	
	očekávané výstupy	- Očekávané výstupy jsou oborově specifickým cílem. - V rozhovoru byly sledovány a upřesňovány výpovědi k cílům výuky daného předmětu/oboru.	Jak hodina/tematický celek, jehož je součástí, přispívá k cíli výuky vašeho předmětu na gymnáziu? Co je podle vás cílem výuky vašeho předmětu na gymnáziích? Čeho by studenti měli být schopni po maturitě? Co je z toho podle vás nejdůležitější?
	klíčové kompetence	Otázky se zaměřily na získání výpovědí k oborově obecnému výrazu <i>klíčové kompetence</i> jako cíli gymnaziálního vzdělávání.	Jak se tento cíl výuky vašeho předmětu vztahuje k cílům gymnaziálního vzdělávání podle RVP? V čem vidíte cíle gymnaziálního vzdělávání dané kurikulární reformou? Jak se rozhodujete o volbě obsahového zaměření hodiny?
OBSAHOVÁ DIMENZE KURIKULA	transformace obsahu	Tato část rozhovoru měla za cíl získat výpovědi k problematice <i>transformace obsahu</i>.	Které prvky probíraného učiva je možné považovat za nezbytné a zásadní? Objevilo se v hodině nějaké učivo, které je možné označit za zvláště obtížné pro žáky? Vybavuje se vám nějaké další učivo, které je možné hodnotit jako obtížné? Zamýšlel jste se někdy nad tím, že žáci disponují v souvislosti s nějakým učivem různými představami, znalostmi a zkušenostmi?
	strukturování obsahu	Vedle transformace obsahu byla pozornost zaměřena na procesy <i>strukturování obsahu</i>, tj. na řazení a souvislosti tematických okruhů.	Proč jste prezentoval učivo v právě v tomto pořadí? Existuje nějaká souvislost mezi jednotlivými prvky učiva? Co musí věcně předcházet učivu probíranému v hodině? Co by mělo následovat? Je možné také hovořit o podobné souvislosti mezi většími tematickými celky učiva?

OPERACIONALIZACE a rámcový scénář prvního rozhovoru

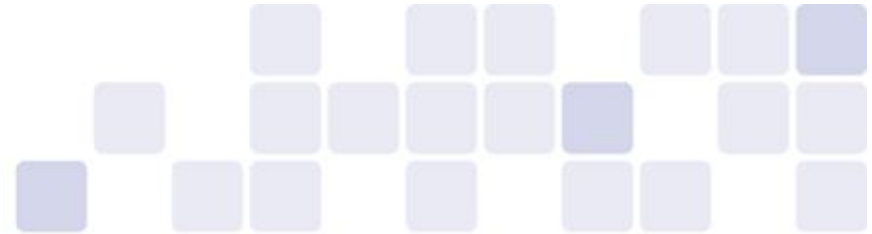
Zjištění a diskuse

Funkce ŠVP v rovině cílů a obsahů

Pojetí oboru

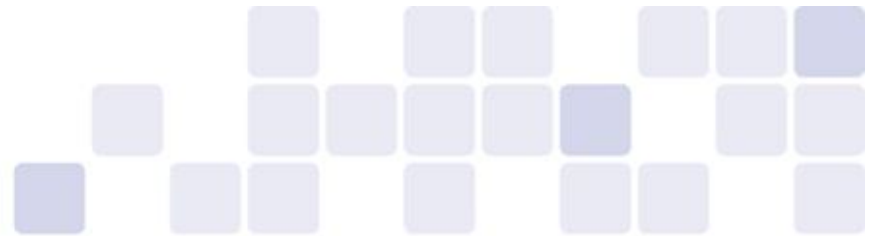
- učitelovo pojetí oboru ovlivňuje jeho rozhodování a jednání ve výuce, tj. výběr učiva, jeho transformaci a strukturování apod.
- ...učitelé si pro výuku z kurikula vybírají to, co chtějí a umějí, např. 1.a 2. PS anglický jazyk
 - akcent na lingvistickou kompetenci: „ ... říkají mluvit, mluvit a mluvit ..., ale zapomínají na to, že než budou mluvit, tak musí mít základy, musí vědět jak a co říct.“
 - akcent na pragmatickou kompetenci: „Výuka je daleko více zaměřená na řečové dovednosti a na to, aby byli studenti schopni se spíš domluvit, i když tedy budou dělat nějaké chyby.“

Funkce ŠVP v rovině cílů a obsahů

Klíčové kompetence

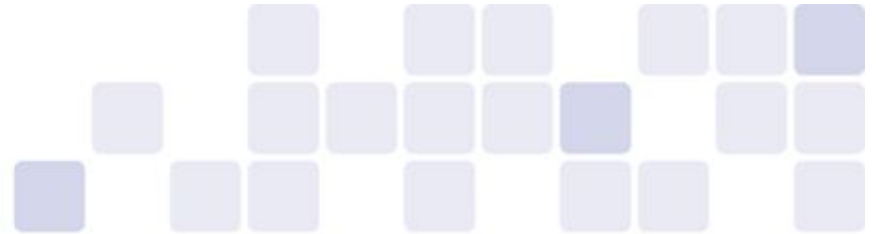
- pojem pro praxi obtížně uchopitelný
- chápání jejich významu je ve srovnání s vymezením v teorii do značné míry odlišné, např.
 - kompetence jako synonymum pro dovednosti - PS geografie: *„Vycházíme tady z toho, že jsme chtěli rozvíjet po novém kompetence, po starém dovednosti.“*
 - kompetence ve smyslu transferu - PS chemie: *„Umět teoretické znalosti přenést do praktického života, tzn. pochopit ty chemické děje a samozřejmě umět se zachovat v různých krizových situacích, kdy využíváme znalostí chemických dějů.“*

Funkce ŠVP v rovině cílů a obsahů

Cíle oborového vzdělávání

- nedostatky v konceptualizaci cílů oborového vzdělávání na obecnější úrovni: v řadě oborů problémy spojené s pojmenováním zastřešujícího (obecnějšího) cíle oborového vzdělávání v RVP G
 - pro tvorbu kategoriálního systému „dodávány zvenčí“
např. *čtenářská gramotnost* (PS český jazyk), *matematická gramotnost* (PS matematika), *geografické myšlení* (PS geografie), *pohybová aktivita jako součást podpory zdraví* (PS tělesná výchova) apod.

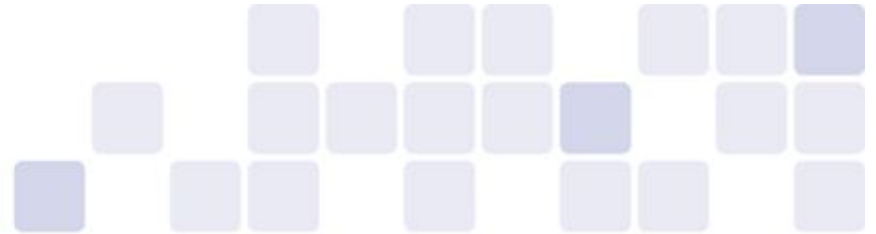

Funkce ŠVP v rovině cílů a obsahů

Hierarchizace cílů

- klíčové kompetence = cíle s nejvyšší úrovní obecnosti, musí být podepřeny mnoha postupnými cíli nižší úrovně
- hierarchie cílů není v RVP G dostatečně v celé linii propracována – vliv na ŠVP + myšlení učitelů

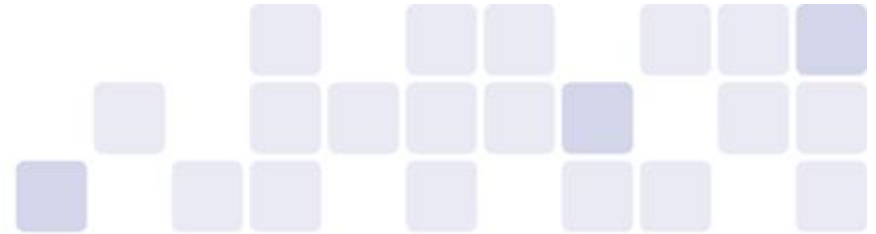
- PS geografie, PS anglický jazyk: kompetence blíže k očekávaným výstupům
- PS VV, PS TV: očekávané výstupy blíže ke kompetencím

Funkce ŠVP v rovině cílů a obsahů

Mezi cílem a obsahem: soudržnost kurikula

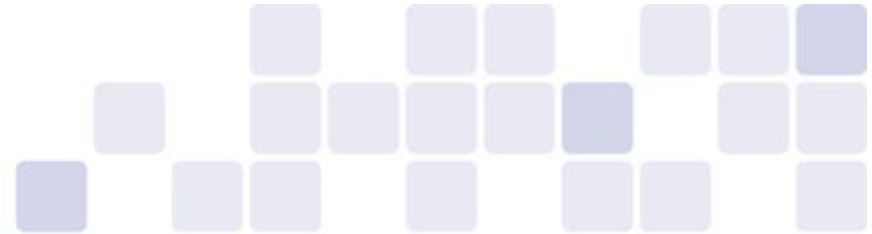
- míra soudržnosti mezi výběrem, strukturací učiva, očekávanými výstupy a klíčovými kompetencemi se v různých oborech odlišuje
- v RVP G není dostatečně zřetelné
 - např. PS anglický jazyk k hodnocení: „... *snažíme se všichni hodnotit víc než jenom znalosti - to znamená, i ty kompetence ... Je strašně obtížné tam nějakým způsobem to hodnocení zakomponovat, protože to prostě nikdo neumíme pořádně. To nás nikde nikdo nenaučil. Neumíme to nikdo. Má ještě jeden háček, jak to vysvětlit těm žákům, jak jim vysvětlit, co jsem vlastně ohodnotila kladně a co jsem ohodnotila záporně ...*“

Funkce ŠVP v rovině cílů a obsahů

Transformace obsahu

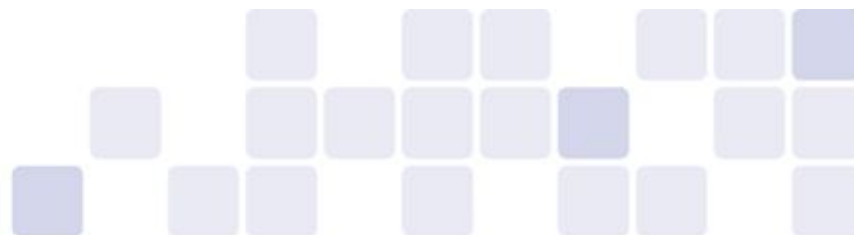
- expertnost učitelů spočívá především v tzv. psychodidaktické transformaci, tj. v každodenní práci s obsahem ve školní třídě
 - PS český jazyk: *„Základ je určitě učebnice. Ale i v té učebnici spíš už je to na nějakých zkušenostech a co se víc hodí a co je přitažlivější. ... to hlavní dávám do té hodiny já. Čím to obalím, protože učebnice, to je opravdu slovníková verze. Takže to, co já do toho vnesu, to je to hlavní. A to je docela individuální.“*

Funkce ŠVP v rovině cílů a obsahů

Orientace na žáka

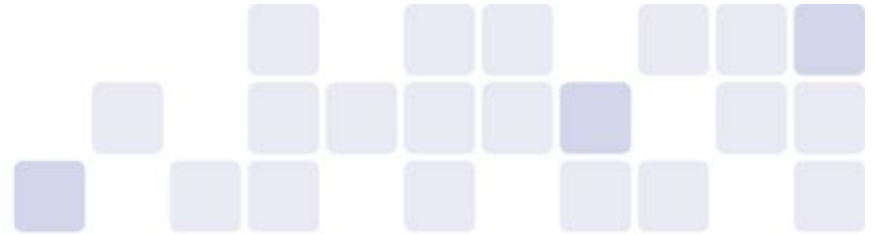
- zřetelný trend orientace na žáka při práci s cíli a obsahy bez ohledu na charakter oboru, např.
 - PS VV: *„Je to trochu citlivá věc, člověk musí zkoumat, co dělají, zajímat se, proč to dělají.“ ... „Pro někoho může být těžký už jen ten zásah do své podoby podle toho, jak různě vnímají svou tělesnost. Pak ještě bývá těžké povídání o tom díle, často se tam dostane osobní výpověď, tak to pak nechtějí stvrzovat verbálním projevem.“*
 - PS geografie: *„Zrovna ta atmosféra, to je téma takové, kde vím ze zkušenosti, že cirkulace atmosféry bývá pro studenty téma problematické, obzvlášť pro ty, kteří nemají takové fyzikální myšlení. Klimadiagramy bývají tématem, které ne vždycky všichni hned a rychle pochopí“*

Jazyky a porozumění

- *Jazyk teorie, jazyk vzdělávací politiky, jazyk praxe*

jazyk kurikulárních dokumentů a jazyk, kterým hovoří učitelé, se do značné míry liší

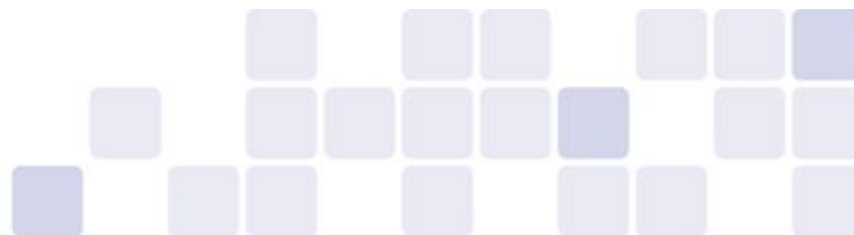
Jazyky a porozumění

- *Transdisciplinární jazyk*

jazyk učitelů je „ukotven“ v pojmovém aparátu jejich oboru,
což komplikuje / ztěžuje vzájemné porozumění mezi
obory vzdělávání

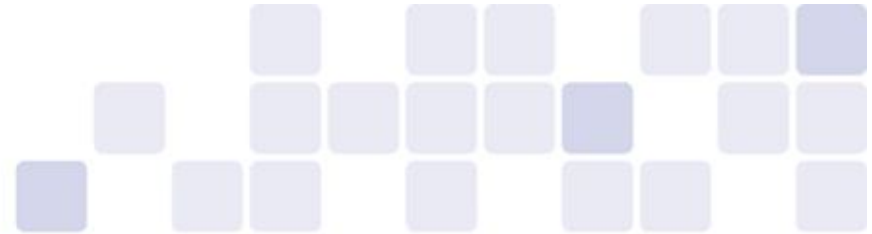
potřeba sdíleného komunikačního kódu,
transdisciplinárního či transdidaktického jazyka

Funkce ŠVP v rovině plánování a řízení

Funkce ŠVP v oblasti plánování

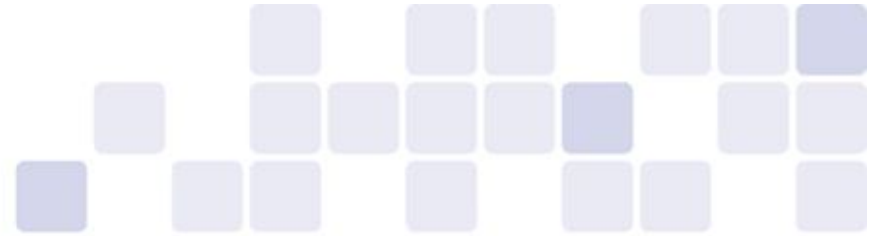
- ŠVP slouží více „jako kompas než jako kuchařka“
 - PS anglický jazyk: „*Děláme normálně tematické plány, protože tohle je opravdu velice obecné. Takže já opravdu nevím, jestli se předpokládá u ŠVP, že nahradí to, co se stejně muselo dělat – takové podrobnější rozpracování. Ty tematické plány to samozřejmě nenahradí. Takže je děláme nadále ...*“
 - „*Takže potom se vezmou body školního vzdělávacího programu tak, jak ho máme stanovený, na ten určitý rok a přeformulovává se to do ročního plánu ... většinou se to dělá obráceně, to znamená vezme se, že v listopadu by měl člověk být někde v desáté lekci, tam je to a to. A protože je tam to a to, tak z toho může být výstup z té hodiny.*“

Funkce ŠVP v rovině plánování a řízení

Funkce ŠVP v rovině řízení

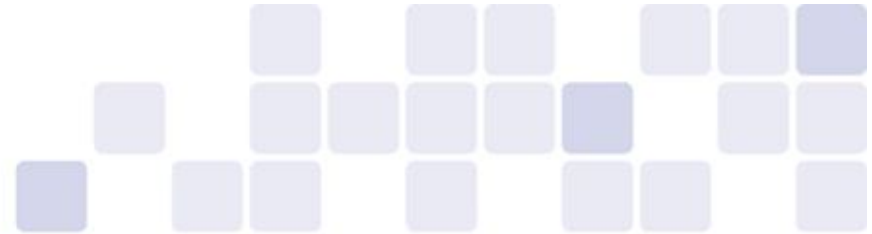
- role ŠVP v oblasti řízení výuky marginální, výrazná orientace na žáka (viz výše)
 - PS anglický jazyk: „Školní vzdělávací program čtou rodiče, a těm metody zas až tolik neříkají ...“
 - „Neřekla bych, že to nějak ovlivnilo [řízení výuky] ... V podstatě si to učitelé jen možná víc uvědomili, když se přemýšlelo o tom jak, jakým způsobem se ty jednotlivé kompetence dosahují.“
- PS - výzkum projektovaného kurikula, třeba ověřit v další fázi výzkumu, ve výzkumu realizovaného kurikula

Faktory ovlivňující tvorbu kurikula

Personální a institucionální faktory

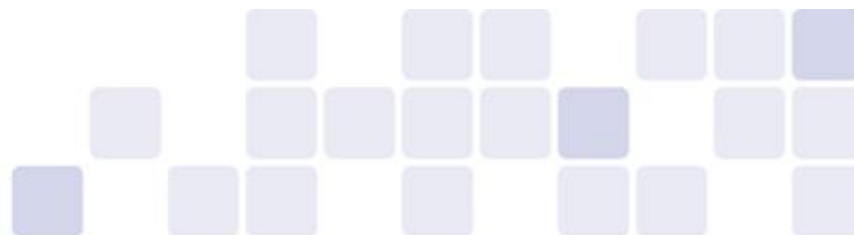
- nezjištěny specifické personální ani institucionální faktory, které by ovlivnily procesy tvorby kurikula
- někteří učitelé mohou být nositeli reformních myšlenek, ale zároveň mohou mít problémy tyto myšlenky tzv. „zachytit na papíře“

Faktory ovlivňující tvorbu kurikula

Personální a institucionální faktory

- učitelé v jednotlivých portrétech se lišili mírou proreformního myšlení
 - PS chemie: *„Já si myslím, že tam je chemie hodně okleštěná, taková jako jednodušší. Já chápu, že asi to ministerstvo myslelo, aby všichni pochopili, ale já jsem pro – učit tu chemii se vším všudy, aby ten chemik tomu rozuměl, ale rozuměl ne jenom chemii, ale tomu životu kolem sebe. Jeden to děláme tak a druhý maličko jinak, ale víme, k čemu se máme dostat. A já jsem přívržencem ŠVP.“*
 - PS anglický jazyk: *„Neustále jsou nějaké změny. Když jsme začínali na gymplu, bylo to v podstatě totéž – jen se tomu dnes jinak říká – nebo se to prostě nějak jinak naformuluje, ale už se na to dívám s nadhledem.“*

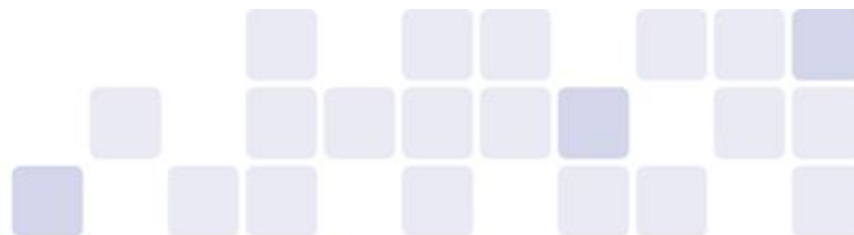

Motto:

*„Je příliš krátká doba. Těžko říct. Já teď fakt nevím.
Nám se na práci zas až tolik nezměnilo.*

*Že by se o 180 stupňů obrátil způsob, jakým učíme, to
rozhodně ne. Každý učí, jak umí, a dělá, co umí.*

*Ale možná za několik let zjistíme, že nám to
vyhovuje...”*

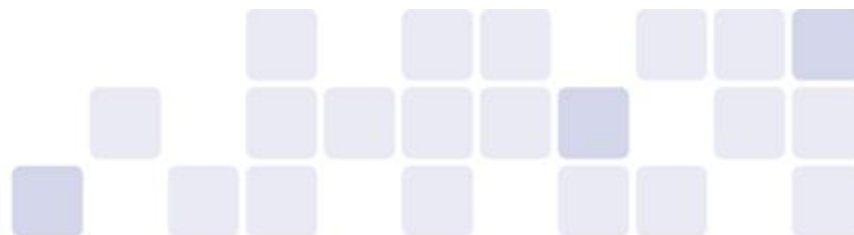

odborná kniha *Kurikulární reforma na gymnáziích: případové studie tvorby kurikula*

obsahuje:

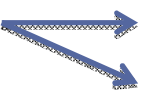
1. širší kontext: učitel v roli tvůrců kurikula
2. metodický postup případových studií
3. jednotlivé případové studie
4. diskusi výzkumných zjištění a rozvahu nad aktuální situací kurikulární reformy na gymnáziích

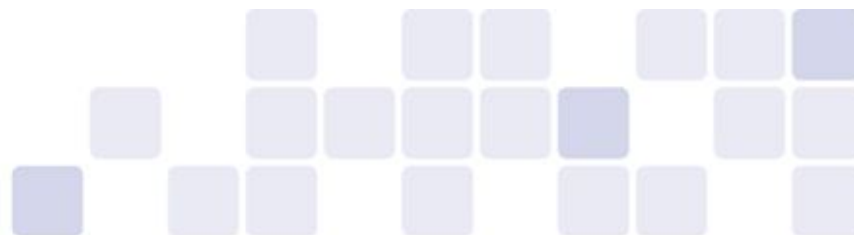

Zjištění a závěry

využitelné pro:

- tvůrce kurikula jako podněty pro jeho případnou revizi
- školy: paleta portrétů přináší ucelený pohled na procesy tvorby kurikula
 - inspirační potenciál
 - oborová specifika těchto procesů
- učitele: reflexe vlastní zkušenosti ve strukturovaném rámci
- oblast přípravného i dalšího vzdělávání učitelů

Prezentace jednotlivých případových studií

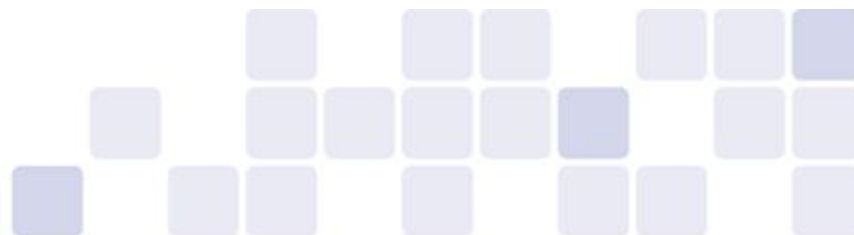
široké mnohooborové založení publikace

předpoklad, že čtenáři si budou v závislosti na svém oborovém zaměření vybírat určité případové studie

každá z případových studií koncipována tak, aby mohla existovat sama o sobě, avšak současně, aby byla funkční v rámci celku.

Tematické okruhy k diskusi

- tři diskursy – jazyk teorie, kurikulárních dokumentů a praxe
- vztah cíle – obsahy v RVP G, v ŠVP, ve výuce
- cíle oborů gymnaziálního vzdělávání a klíčové kompetence
- klíčové kompetence v praxi gymnaziálního vzdělávání

Děkuji za pozornost

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ